

Μάϊος 2011

Ο ΤΑΞΙΔΕΥΤΗΣ ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

Διάλεξη του Γιώργου Στασινάκη,
Προέδρου της Συντονιστικής Επιτροπής
της Διεθνούς Εταιρείας Φίλων Νίκου Καζαντζάκη
Πρεσβευτή Ελληνισμού

Το ταξίδι και η εξομολόγηση στάθηκαν οι δύο μεγαλύτερες χαρές της ζωής μου. Να γυρίζεις τη γη, να βλέπεις - να βλέπεις και να μη χορταίνεις - καινούρια χρώματα και θάλασσες και ανθρώπους κι ιδέες και να τα βλέπεις όλα σα για πρώτη φορά, να τα βλέπεις όλα, σα για τελευταία φορά, με μακρόσερτη ματιά, κι έπειτα να σφαιλάνεις τα βλέφαρα και να νοιώθεις τα πλούτη να κατασταλάζουν μέσα σου ήσυχα, τρικυμιστά, όπως θέλουν, ωστόσο να τα περάσει από την ψιλή κρισάρα του ο καιρός, να κατασταλάξει το ξαθέρι απ' όλες τις χαρές και τις πίκρες σου - τούτη η αλημεία της καρδιάς είναι, θαρρώ μια μεγάλη, αντάξια του ανθρώπου ηδονή...

.....

Το ιδανικό μου θα ήταν οχτώ μήνες ταξίδι και τέσσερις μήνες μοναξιά.

.....

Ένα μονάχα αξίζει: το ταξίδι.

Αυτά τα λόγια του Νίκου Καζαντζάκη συνοψίζουν τέλεια το πάθος του για τα ταξίδια. Από τα νεανικά του χρόνια και μέχρι το θάνατό του, δεν έπαψε να ταξιδεύει στην Ελλάδα, στην Ευρώπη, στην Ασία και στην Αφρική. Επισκέφτηκε έτσι (για μεγαλύτερα ή μικρότερα διαστήματα) τις ακόλουθες χώρες: Ευρώπη: Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Γιουγκοσλαβία, Ελβετία, Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Κάτω Χώρες, Κύπρος, Μεγάλη Βρετανία, Ουκρανία, Πορτογαλία, Ρωσία, Τουρκία και Τσεχοσλοβακία. Εγγύς και Μέση Ανατολή: Αίγυπτος, Λίβανος, Παλαιστίνη και Σουδάν. Καύκασος: Αζερμπαϊτζάν, Αρμενία και Γεωργία. Κεντρική Ασία: Καζακστάν, Ουζμπεκιστάν και Τουρκμενιστάν. Νοτιοανατολική Ασία: Κεϋλάνη και Σιγκαπούρη. Άπω Ανατολή: Ιαπωνία και Κίνα.

Τον είχε προσκαλέσει ο Πρόεδρος Νεχρού, αλλά λόγοι υγείας τον εμπόδισαν να επισκεφτεί την Ινδία. Λόγω έλλειψης οικονομικών μέσων ή χρόνου, δεν μπόρεσε να πάει στην Κεντρική Αφρική, στο Κογκό, στο Μαρόκο, στην Αλγερία, στο Θιβέτ, στο Ιράκ, στο Ιράν, στην Ινδονησία, στη Λατινική Αμερική, στο Μεξικό, στις Μαρκησίους Νήσους, στη Σαμόα, στην Ταϊτή και στην Ισλανδία, χώρες τις οποίες ονειρευόταν να επισκεφτεί. Επιθυμούσε, τέλος, να μεταβεί στην Πολωνία και στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, αλλά οι ελληνικές αρχές δεν του ανανέωσαν το διαβατήριό του, και επενέβησαν στην αμερικάνικη πρεσβεία για να μην του δώσει visa, διότι θεώρησαν ότι ήταν “κομμουνιστής”.

Ήταν ένας ακούραστος ταξιδευτής!

Τα ταξίδια του δεν γίνονταν για τουριστικούς λόγους. Ήταν αντίθετος στην ίδια την ιδέα του τουρισμού, διότι είχε την αίσθηση ότι ο τουρισμός παραμορφώνει το τοπίο και κάνει τους λαούς να χάνουν την ψυχή τους. Τα πολλαπλά ταξίδια του είχαν εντελώς διαφορετικούς στόχους.

1. Αρχισε να ταξιδεύει από υποχρέωση. Πράγματι, ύστερα από μια απο τις κρητικές επαναστάσεις, η οικογένειά του εγκαθίσταται στον Πειραιά. Για τους ίδιους λόγους, η οικογένειά του τον εγγράφει αργότερα στην ρωμαιοκαθολική γαλλική σχολή στη Νάξο.

2. Ταξίδεψε ως επίσημος απεσταλμένος ή προσκεκλημένος κυβερνήσεων. Αποστέλλεται στο 1919 στον Καύκασο από τον Ελευθέριο Βενιζέλο επικεφαλής αποστολής αποτελούμενης κυρίως από Κρητικούς και το θρυλικό Ζορμπά, για να επαναπατρίσει τους Έλληνες, τους οποίους κατεδίωκαν οι μπολσεβίκοι και οι Κούρδοι. Το 1929, πηγαίνει στη Σοβιετική Ένωση προσκεκλημένος στις εορτές για τη δεκάτη επέτειο της Οκτωβριανής Επανάστασης. Μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, μεταβαίνει στην Αγγλία με πρόσκληση του British Council. Το 1957, λίγους μήνες πριν από το θάνατό του, επισκέπτεται την Κίνα και την Ιαπωνία. Ορισμένες αθηναϊκές εφημερίδες τον στέλνουν στο εξωτερικό για να κάνει διάφορα ρεπορτάζ πάνω σε σημαντικά πολιτικά και κοινωνικά γεγονότα. Έτσι, μεταβαίνει στην ΕΣΣΔ, στην Κίνα, στην Ιαπωνία, στην Ισπανία και στην Ιταλία.

3. Τέλος ταξιδεύει για πολιτιστικούς σκοπούς. Θέλει να επισκεφτεί τα μουσεία, τις αίθουσες τέχνης, τις βιβλιοθήκες, τα μοναστήρια, τις εκκλησίες, τα τζαμιά, τα ιστορικά μνημεία κ.λπ.

Υπάρχουν επίσης και βαθύτεροι λόγοι για τα ταξίδια του:

1. Πρώτα από όλα, ήθελε να γνωρίσει τους ανθρώπους, τους πολιτισμούς τους, τη φύση. Ήταν γι' αυτόν ένας απαραίτητος εμπλουτισμός.

2. Ήθελε, επίσης, να εμπνευστεί από τα ταξίδια του για το έργο του. Πράγματι, οι περιηγήσεις του επηρέασαν πολύ τα βιβλία του, ιδιαίτερα το μεγάλο ποίημα του *Οδύσσεια* που αποτελείται από 33.333 στίχους.

3. Ήταν γι' αυτόν ανάγκη ελευθερίας. Γράφει από το Μπακού: *Τούτη είναι ελπίδα του ταξιδευτή: να βρει στα πέρατα της γης τις εικόνες που εκφράζουν την ψυχή του και τον βοηθούν να σώσει και να σωθεί. Όσο ταξιδεύω, νιώθω όλο και πιο πολύ ότι το ταξίδι είναι για μένα ανάγκη ελευτερίας.*

4. Ένας τελευταίος ουσιαστικός λόγος είναι πνευματικής φύσεως. Στην πνευματική αυτοβιογραφία του, *Αναφορά στον Γκρέκο*, το τελευταίο του βιβλίο, διευκρινίζει: *Όλα μου τα ταξίδια είχαν γίνει μια μονάχα κόκκινη γραμμή που ξεκινούσε από τον άνθρωπο και ανηφόριζε για να φτάσει το Θεό.*

Κατά τη διάρκεια των περιηγήσεών του, συνάντησε διανοούμενους, καλλιτέχνες, συγγραφείς, ποιητές, ζωγράφους, μουσικούς, πολιτικούς: τον Γκόρκι, τον Ιστράτι, τον Σαλαμέα (Κολομβιανό ποιητή), τον Σβάιτσερ, τον Μουσολίνι, τον Χιμένεθ, τον Φράνκο, τον Σαρτρ, τον Μπλουμ, τον Τσου Εν Λάι και άλλους.

Συνάντησε όμως και πολλούς απλούς ανθρώπους, από τους οποίους άντλησε διδάγματα λαϊκής σοφίας και πρακτικής εμπειρίας. Ας θυμηθούμε το Ζορμπά, τις συνομιλίες του με τους κρητικούς βοσκούς, τους βεδουίνους που συνάντησε στην έρημο...

Ο Καζαντζάκης έγραψε δεκάδες άρθρα, ρεπορτάζ και σημειώσεις για τα ταξίδια του, τα οποία δημοσιεύτηκαν σε εφημερίδες, σε λογοτεχνικές επιθεωρήσεις και στο *Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό του Ελευθερουδάκη*. Μιλάει επίσης για τα ταξίδια του στην πλούσια αλληλογραφία που είχε με συγγενείς, φίλους, πολιτικούς και ανθρώπους των γραμμάτων. Τα πρώτα άρθρα του δεν είναι σημαντικά. Βελτιώνεται όμως και κατορθώνει να γίνει ένας από τους

καλύτερους εκπροσώπους της παγκόσμιας ταξιδιωτικής λογοτεχνίας. Δημοσίευσε επίσης, στα ελληνικά, σε 5 τόμους, ταξιδιωτικές διηγήσεις, με το γενικό τίτλο *Ταξιδεύοντας: Ρωσία, Αγγλία, Ισπανία, Ιαπωνία-Κίνα, Ιταλία - Αίγυπτος - Σινά - Ιερουσαλήμ - Κύπρος, Ο Μοριάς*.

Περιγράφει με ακρίβεια την αγάπη του για την τέχνη και τη φύση: μουσεία, αίθουσες τέχνης, τζαμιά, μοναστήρια, εκκλησίες, βουνά, έρημοι, θάλασσες. Επίσης, περιγράφει τα πρόσωπα και τα αντικείμενα, όπως τα ένιωσε και τα αγάπησε, με τον τρόπο του, χωρίς όμως να αποσπάται η προσοχή του από τις πολιτικές και ποιοτικές ενασχολήσεις.

Ιδού πως ο Παντελής Πρεβελάκης, ο πνευματικός γιός του μεγάλου Κρητικού, μας δίνει την πεμπτούσια των ταξιδιωτικών του Καζαντζάκη: *“Στα ιδιότυπα αυτά οδοιπορικά, διασταυρώνονται τα πνευματικότερα θέματα: η θνητότητα των πολιτισμών, η ψυχολογία των λαών, οι ήρωες της δράσης και του στοχασμού, τα τοπία, τα μνημεία και τα μουσεία... Κι από κοντά, ο έρωτας της ομορφιάς, ο καημός για την οικουμενική δικαιοσύνη, η αγωνία για το πρόβλημα της ύπαρξης - η ατέρμονη ονειροπόληση μιας διάπυρης ψυχής”*.

Τελειώνοντας, ας αφήσουμε να μιλήσει ο Καζαντζάκης για τη σημασία των ταξιδιών του. Σε μία συνομιλία του με τον Robert Sadoul στη Γαλλική ραδιοφωνία το 1954 δήλωσε:

Άρχιζα πάντα το ταξίδι μου οργανώνοντάς το και μετά ξεχνώντας ότι το είχα οργανώσει. Ταξίδεψα, λόγου χάρη, στην Ισπανία, την Κίνα, την Ιαπωνία, την Αίγυπτο, την Αφρική, κλπ... Αλλά όλες αυτές τις χώρες τις έβλεπα μέσα από την ιδιοσυγκρασία μου. Ποτέ δεν τις περιέγραψα με φωτογραφικό τρόπο, με «αντικειμενικό», όπως λένε, τρόπο. Τις μετασχημάτιζα: ήταν η Ισπανία μου, η Κίνα μου, η Αφρική μου, κλπ..., δηλαδή προσπαθούσα να βρω μέσα από τις χώρες αυτές την ψυχή μου, τον άνθρωπο. Δεν ενδιαφερόμουν για τα ιστορικά, γεωγραφικά, λαογραφικά πράγματα. Πάσχισα να βρω τη σωτηρία μου βλέποντας τις διάφορες χώρες και τις διάφορες μορφές ζωής στις χώρες αυτές.